

Fenomenul torturii: constatări ale Avocatului Poporului

www.juridicemoldova.md

FENOMENUL TORTURII: CONSTATĂRI ALE AVOCATULUI POPORULUI

INTERVIU

Ceslav Panico

Un articol realizat de Juridicemoldova.md

Fenomenul torturii, recunoscut a fi o amenințare la adresa Statului de Drept, continuă a se înfățișa ca o provocare multi-dimensională pentru autoritățile Republicii Moldova.

Reminiscentă a Evului Mediu, fenomenul torturii urmează a fi lovit cu un întreg arsenal de măsuri de profilaxie și de combatere.

În prezentul Interviu, propunem a Vă expune viziunile Avocatului Poporului în referința durerilor realității de confruntare, dar și-a opțiunilor pentru remedierea stării curente.

Materialul este elaborat în colaborare cu Asociația Promo-LEX și publicat cu sprijinul financiar al Republicii Federale

Germania, prin intermediul Ambasadei Republicii Federale Germania la Chișinău. Opiniile exprimate în acest material aparțin autorilor și nu reflectă punctul de vedere al Republicii Federale Germania și al Ambasadei Republicii Federale Germania la Chișinău.

Ceslav PANICO

Flagelul torturii – câmp de bătălie pentru Oficiul Avocatului Poporului

Fenomenul torturii, prohibit în termeni absoluți în reglementări internaționale și naționale, devine o realitate dureroasă pentru Republica Moldova, monitorizată printr-o exigență aparte, istorică de Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, devenit ulterior, Oficiul Avocatului Poporului.

Multiplele rapoarte ale monitorilor supravegherii modului în care sunt respectate Drepturile Omului, indică asupra locațiilor propice dezvoltării tratamentului inuman – instituții penitenciare, izolatoare de detenție provizorie, evidențiindu-se aspectul: angajații acestora, fie comit acte de tortură, de rele tratamente, fie nu acționează în prevenția acestora.

Astfel, deși interzicerea torturii face parte din Nucleul Dur al Drepturilor Omului, înțelegându-se prin sintagmă existența unui drept intangibil care nu admite derogări indiferent de conjuncturi (pericol public, stare de asediu sau de război), Republica Moldova se mai confruntă pe panelul convingerii debarasării conduitelor abuzive, arbitrare, profund atentatoare la adresa integrității fizice, psihice, demnității și vieții umane.

Fapt atenționat și prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului care găsește vinovate, la o scară înaltă, autoritățile Republicii Moldova pentru încălcarea, sub aspect material și procedural, a art. 3 al Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale.

Avocatul Poporului a condamnat cu abnegație actele de tortură, recunoscute a fi o formă de stigmatizare infamă, a căror gravitate se distinge prin brutalitatea consumării, interesul urmărit de autorul infracțiunii, consecințele grav provocate, cu putere largă de extindere asupra stării fizice și mentale a victimei. Fiind sugestive, sub acest aspect, și costurile, eforturile la care invită reabilitarea unei persoane trecute prin calvarul torturii, care în multiple cazuri, cumulează etapele crescând ale deteriorării demnității umane: atentarea la integritatea fizică și mentală.

Avocatul Poporului a atenționat în multiplele sale opinări publice despre joshnicia recurgerii la instrumentarul torturii sau al relelor tratamente asupra persoanelor aflate în custodia statului, evidențiați ca subiecți de drept deosebit de vulnerabili, dată fiind izolarea fizică a acestora, imposibilitatea recurgerii la canale de comunicare eficientă și cu efect de răspuns asupra problemelor pe care le semnalează.

Avocatul Poporului, alăturat Consiliului pentru prevenirea torturii (constituit pe lângă Oficiul Avocatului Poporului în calitate de mecanism național de prevenire a torturii, în conformitate cu Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante), cartografiază fenomenul torturii, reacționând, atât prin prevenție (prin indicarea potențialelor izvoare ale torturii), cât și prin condamnarea publică a incidentelor care prezumă administrații defectuoase. Vizitele de monitorizare, înștiințarea prin sinteză operativă a Oficiului Avocatului Poporului despre incidente, dialogurile semestriale și trimestriale purtate cu actorii guvernamentali, documentarea cazurilor de rezonanță socială cu ulterioara depistare a procedurilor afectate și prezentarea unor instrumente de modificare a practicilor se exemplifică în trusa de intervenție de prim ajutor, ne-fiind exclusă, ad-hoc, improvizarea unor instrumentare atipice pentru eradicarea unor

fenomene anti-sociale.

Devine esențială demonstrarea faptului: Instituția Națională de Protecție a Drepturilor Omului anticipează survenirea unor incidente nefaste, propune remedii pentru evitarea unei „prăpastii”, se adresează torționarilor și complicilor acestora printr-o severitate distinctă, atenționându-i despre iminența răspunderii și despre amputarea pe care au adus-o Respectării Drepturilor Omului și în lanț, Statului de Drept.

Îngemănarea fenomenului torturii cu relele și degradantele tratamente

Fenomenul torturii se prezintă ca o molimă, dezvoltă și multiplică probleme pentru instituțiile publice.

Permisă, tortura se îngemănează cu alte fenomene, deopotrivă de periculoase. Constatările Oficiului Avocatului Poporului indică asupra relaționării directe dintre tortură și carențele sistemelor privative de libertate, care se interconectează și se răsfrâng asupra Drepturilor Omului:

- Precarele condiții de detenție (existența celulelor de capacitate mare de adăpostire simultană a peste 30 de deținuți; inexistența sistemelor de aerisire, încălzire și iluminare; prezența insalubrității; dotarea sărăcăcioasă a celulelor cu aranjamente profund uzate, inutilizabile) adâncesc suferința deținuților, dublându-le intensitatea sancțiunii, supunându-i unui tratament care compromite resocializarea, deteriorează percepția reconstituirii comportamentale, provocându-le o stare de nimicnicie, de incapacitate de a reveni în mediul social.
- Inexistența unor strategii de asigurare a supravegherii și a securității în mediul carceral. Angajații instituțiilor penitenciare, dar și a Centrelor de plasament pentru persoane cu dizabilități/instituțiilor psihiatrice nu fac față numeric provocărilor. Raportul

profesionist-persoană custodiată indisponibilizează gestionarea și anticiparea situațiilor de criză. Mai mult, numărul insuficient de profesioniști scapă a documenta și-a trata conform actele de violență sau, într-o altă postură, egal de alarmantă, omite a furniza servicii de calitate care previn sau stagnează evoluția unor fenomene care se pot transforma, prin neglijență, în rele tratamente. Cu titlu de exemplu se arată: în unele instituții penitenciare nu găsim angajați medici, ci doar asistenți medicali sau infirmieri; în unele instituții penitenciare găsim angajat un singur asistent medical la un număr care depășește 600 de deținuți (un asemenea raport nu numai indică asupra capacității de a răspunde la solicitări, ci și asupra securității oferite unui angajat al sistemului penitenciar).

- Subcultura criminală care în multiple cazuri își arogă drepturi ale administrației instituției penitenciare, dictând și monitorizând orânduirea deținuților în mediul carceral. Mai mult, liderii informali devin factori decidenți sub aspectul sancționării deținuților clasei comune, având acceptul tacit al administrației instituțiilor penitenciare. A nu se omite aspectul – Consiliul Europei a facilitat redactarea în anul 2018 a unui Raport privind subcultura criminală în penitenciarele din Republica Moldova, constatările și legăturile de cauzalitate expuse în acel rod al monitorizării, cu regret, nu-și pierd din actualitate nici în anul 2022.

Frânele avute la îndemână de Oficiul Avocatului Poporului pentru stoparea fenomenului torturii

Oficiul Avocatului Poporului având posibilitatea de a monitoriza și evalua modul în care se respectă Drepturile și Libertățile fundamentale de către reprezentanții autorităților publice, nu se satură prin a constata, ci cu întreg arsenalul de empatie, purcede la:

- Acțiuni de îmbunătățire a legislației și a practicilor autorităților publice;
- Acțiuni de promovare a necesității respectării Drepturilor Omului, materializate prin instruirea titularilor de obligații;
- Acțiuni de examinare ex-officio a incidentelor de gravă încălcare a Drepturilor Omului, cu ulterioara redactare a rapoartelor tematice sau speciale care indică asupra retrospectiviei incidentului, factorilor implicați și responsabili de provocare, cu dispunerea măsurilor care urmează a fi administrate pentru prevenirea per viitor a unui incident de natură similară sau derivată;
- Acțiuni de soluționare a petițiilor care indică asupra conduitelor anormale ale funcționarilor publici;
- Acțiuni în instanța de judecată în legătură cu faptele care indică asupra încălcărilor în masă sau de o intensitate gravă a Drepturilor și a Libertăților Omului.

Recent, Oficiul Avocatului Poporului s-a implicat activ în monitorizarea incidentului petrecut la Spitalul Clinic de Psihiatrie în data de 27 octombrie 2022, în interiorul căruia, pacienți ai instituției, cu intenție de protest față de condițiile de tratament, au incendiat salonul de aflare, provocând pagube instituției.

Oficiul Avocatului Poporului a inițiat o examinare ex-officio pentru a verifica alegațiile beneficiarilor serviciilor, pentru a constata maniera de gestionare a incidentului de către personalul medical al Spitalului Clinic de Psihiatrie, dar și de către reprezentanții Brigăzii de Poliție cu destinație specială Fulger.

Cerințele pe care trebuie să le întrunească o examinare ex-officio în privința indicării fenomenului torturii

Ajunse în vizorul Oficiului Avocatului Poporului, incidentele de tortură sunt examinate cu o solemnitate și pregătire înaltă.

Angajații Oficiului Avocatului Poporului resimt sarcina responsabilizată și conștientizează faptul: impunitatea încurajează multiplicarea fenomenului.

Din aceste considerente, investigarea cazurilor de indicare a torturii se etapizează pentru a-și consolida capacitatea de constatare și de analiză: în toate cazurile se realizează documentări la fața locului, se cumulează date concurente; se expediază demersuri instituțiilor conexe incidentului; se antrenează experți pentru a opinia în materii înguste, care solicită o pregătire specială; se analizează starea curentă a lucrurilor vs. standardele impuse la nivel internațional și național; se analizează experiența relevantă a altor sisteme de drept; se întocmesc rapoarte abundente în constatări și recomandări apte de a remedia starea curentă; se monitorizează maniera repunerii în Drepturi; se verifică acțiunile întreprinse de autorități în vederea ne-admiterii unor incidente de natură similară în viitor.

De asemenea, angajații Oficiului Avocatului Poporului examinează acțiunile autorităților relevante și a autorităților de control în privința manierei anchetării incidentului.

Dacă se atestă discrepanțe dintre constatările Oficiului Avocatului Poporului și ale autorităților de control intern și extern, se nasc prezumții puternice de tendință de mușamalizare a evenimentelor cauzei – un asemenea precedent naște nou teren de luptă pentru Avocatul Poporului, care, pe lângă faptul condamnării unui act de tortură, conjugă eforturi suplimentare pentru a educa autoritățile în spiritul Drepturilor Omului.

Examinarea ex-officio a incidentelor de tortură se prezintă ca

o cursă lungă și anevoioasă, dar întotdeauna aducătoare de câștig.

Dialog cu actorul legislativ, executiv și judecătoresc în abordarea fenomenului torturii

Oficiul Avocatului Poporului menține tradiția de a dialoga cu factorii care influențează direct oprimarea unor fenomene vătămătoare social.

În referința puterii legislative: constant sunt purtate discuții sub aspectul dotării corespunzătoare a cadrului normativ cu instrumente și garanții care stăvilesc fenomenul torturii.

Mai mult, până în data de 15 martie a fiecărui an, Avocatul Poporului prezintă Parlamentului raportul anual privind respectarea Drepturilor și a Libertăților Omului în Republica Moldova. Raportul conține, obligatoriu, un capitol consacrat situației privind respectarea Drepturilor și a Libertăților Copilului și un capitol privind prevenirea torturii.

În referința puterii executive: Oficiul Avocatului Poporului remodelează politici publice înspre considerația Respectării Drepturilor Omului, verifică maniera de control a executării garanțiilor și-a libertăților predestinate titularilor de drepturi în dialog cu exponenții autorităților executive.

În referința puterii judecătorești: Oficiul Avocatului Poporului exprimă mesajul clar – protecționismul torționarilor este sancționabil și nu poate co-exista cu Statul de Drept.

Grija Oficiului Avocatului Poporului pentru reabilitarea victimelor torturii

Avocatul Poporului atestă cu îngrijorare: la nivel național absentează un program psiho-medical de reabilitare a victimelor torturii, omisiune care se soldează, în ipostaze grave, și cu acte suicidale sau auto-vătămătoare.

Statul urmează a conjuga eforturi calitative pentru protecția victimelor torturii, oferindu-le un set tratament constructiv, timpuriu, care s-ar disponibiliza începând cu inițierea anchetelor penale și se va încheia după convingerea că victima torturii a depășit starea de stres post-traumatic.